

A Magyar Optimum második vitája

MSZP Közép- és Kelet-európai Tagozatának vitaülése.
2000. július 5.

Tabajdi Csaba:

Nagyon fontosnak tartom, hogy tovább folyjék a vita a nemzet kérdéséről a baloldalon. A Fidesz nemzetfelfogásával szemben ki kell alakítanunk saját, önálló, alternatív nemzetkoncepciókat, de nem egyszerűen a másik ellentételezéseként. Minden demokratikus erőnek ki kell alakítania a viszonyát a modernizációhoz, a demokráciához, a nemzetközi adottságokhoz, a nemzeti érdekek és értékek megfogalmazásához. Modern, demokratikus Magyarország nélkül nem létezhet korszerű magyar nemzet, viszont egy modern és demokratikus országban is foglalkozni kell a korszerű nemzettudattal. Jelenleg a hazai viszonyokat jó részét egyfajta érzelmős, önértékű nemzetfelfogás jellemzi. Egy másik – általam modernizációs automatizmusnak nevezett – felfogás szerint a modernizáció és a demokrácia önmagában választ ad a nemzeti kérdésekre. Ezek helyett szerintem egy *funkcionális nemzettudatra* van szükség, amelynek figyelembe kell vennie az ország teljesítményét, szolgálnia kell annak európai integrálódását. Mindazonáltal nem engedhetjük meg magunknak, hogy az érzelmeket lebecsüljük. A politikát illetően két nagy kihívás van: a Fidesz részéről egy torzuló nemzettudat, magyarkodás, a MIÉP részéről pedig egy torz nemzettudat és rasszizmus. A Fidesz magyarkodása nyitott a MIÉP rasszizmusa irányában, példaként említem a Vasárnap Újságot. A megosztó, címkéző, kirekesztő nemzetfelfogás ellentétes a nemzet lényegével, illuzórikussá teszi annak egységét. Magyarországon ma nincs nemzeti egység, mert a jelenlegi kormánykoalíció olyan élesen osztja ketté a magyar társadalmat, hogy bármennyire is nemzetinek hirdeti magát a kormány, nem tekinthető annak. Ezért a mi nemzetfelfogásunkban kulcselemnek kell lennie – a befogadó, integráló jelleg mellett – a kisebbségbarát patriotizmusnak. A romák ügye sorskérdés számunkra. *Racionalizálni kell a nemzettudatot.*

Keletről Nyugatra Európa közepén

A tanulmány szerint ez a civil szféra, az értelmiség, az egyházak dolga, a politikai pártoknak itt nincs helyük. Időközben azonban meggyőztek, hogy többpárti demokráciában a politikai pártok sem maradhatnak kívül a nemzettudat racionalizálásán. Természetesen a nemzet-koncepciónak nem a napi politikára kell reflektálnia, hanem elsősorban hosszú távú stratégiaként kell megjelenie. Nemzetfelfogásom Szűcs Jenőre és Bibó Istvánra épül. Johancsik János bírálata szerint vannak benne nem eléggé kiérlelt fogalmak. Ezzel egyetértek, hiszen maga a nemzetfogalom használata körül is rengeteg a vita.

Tamás Gáspár Miklós:

Nekem tetszik Tabajdi Csaba két tanulmánya. Ugyanakkor maga a kijelentés, hogy – ne engedjük át a nemzeti problematikát a nemzeti jobboldalnak, rendkívül defetista megnyilatkozás. Hiszen ez nem történt meg. Mindenesetre ez a felfogás meglehetősen eluralkodott a hazai nemzetfelfogás kérdését illetően. Jómagam is áldozatául estem ennek a tegnapi Népszabadságban megjelentetett cikkemben. Ezért most a *nemzetállam jövőjével* szeretnék inkább foglalkozni.

A modern magyar politikai irodalomban – a publicisztikától a tudományos irodalomig – egy nagy félreértés tapasztalható azokkal a trendekkel kapcsolatban, amit globalizáció néven szokás összefoglalni. A félreértések részint fogalmi, részint pedig történeti és gazdasági természetűek. A legfontosabb szerintem a történeti félreértés. Azok, akik a globalizációs eufóriának és az általam „euroblablának” nevezett jelenségnek behódolnak, megfélemlenek arról, hogy a demokratikus nemzetállam és ennek elsősorban a jóléti variációja volt mindaddig az emberiség történetében az egyetlen olyan hatékony intézményrendszer, amely képes volt az állampolgárok szabadságjogainak biztosítására, a törvényes rend nagyobb erőszak nélküli fenntartására és a szociális biztonság valamilyen mértékének a garantálására. *Nem ismerünk a történelemben sikeresebb modellt, mint a demokratikus nemzetállam.* A nemzetállamok fejlődése közismert szűrőkön keresztül ment végbe. Azonban sem Kelet-Európában, sem pedig Kelet- és Közép-Európában, így Magyarországon sem működtek ezek a szűrők. A térség országai mintegy 500 éven keresztül nemzetek fölötti birodalmak keretein belül megszállt országok voltak. Ennélfogva a demokratikus nemzetállammal kapcsolatos tapasztalataik ellentmondásosak, ha vannak egyáltalán ilyenek. Mint a harmadik világban, Európának ezen a felén is ambivalens érzésekkel viseltetnek az emberek a fogalom iránt. Elsősorban azért, mert a nemzeti kollektívum érzelmi fókusza szükségképpen nem politikai volt, lévén, hogy olyan politikai struktúrákban éltünk, amelyekben a nemzeti érdekekkel kapcsolatos döntéseket nem a nemzet által delegált politikusok hozták meg, hanem különféle nagyhatalmak. Így alakult ki a nemzet érzelmi fókusza, emellett pedig egy olyanfajta történeti, faji, etnikai fókusza, amely elkerülhetetlen volt az adott körülmények között, hiszen az államnemzeti, alkotmányos patriotizmus kialakulása nem várható el egy

olyan országban, amely nem magának adományozza a saját alkotmányos rendjét. Ugyanakkor meg kellene nézni, hogy a 19. században elsősorban a Francia Köztársaságban és a bismarcki német szociális államban megtestesülő nemzetállamnak melyek voltak a valódi funkciói, hogyan lehet ezeket elkülöníteni azoktól a kellemetlen, rasszista, etnicista fejleményektől, amelyek a 20. században jelentkeztek.

A *demokratikus nacionalizmus* a fölvilágosító új politikai tanok egyike volt. Ha megnézzük a különféle nemzettel kapcsolatos politikai felfogások és politikák technikai oldalát – a 19. századi demokratikus nacionalizmustól a liberális imperializmusig terjedő fölfogásokban, ennek két fő megvalósulását láthatjuk. Az egyik az asszimiláció, a másik a hódítás. Mindkét technika annak elismerésén alapul, hogy az embercsoportok között nem létezik abszolút korlát. Nem lehet úgy asszimilálni egy embercsoportot, hogy azt mondjuk, faji lényege áthághatatlanul más, mint a miénk. Nem érdemes meghódítani területeket – a korabeli civilizációs illúzió érdekében, ha közben azt gondoljuk, hogy a színesbőrű népek nem juthatnak el saját civilizációjuk lényegéig. A 19. századi nacionalizmus egészen a '20-as '30-as évekig a nagy univerzalista fölvilágosító érzületek és elméletek egyike volt. A fasizmus fejleményei elhomályosítják ezt a tényt. A történelmi emlékezetben a nacionalizmus a rasszizmus egyik szinonimájaként szerepel, ez azonban történelmileg nem helytálló. A demokratikus nemzetállamokat a szociálpolitika, az általános közoktatás, az általános katonai szolgálat, az antiklerikalizmus, valamint az írástudás elterjesztésének területén érvényesülő egyenlősítő politika együtt a kor legsikeresebb intézményévé tették az emberiség integrálásában és – egyáltalán. Kereteiken belül gyakorlatilag is észlelhető volt, hogy a nemzet különféle csoportjainak, rétegeinek helyzete olyan mértékben közeledett egymáshoz, hogy a politikai közösség, a közös nemzeti érdek, a közérdek érzése meghatározó tényezővé vált. Ebben az általános népoktatás és a kötelező katonai szolgálat rendkívül fontos szocializációs szerepet játszott.

Tudjuk, hogy a nemzetállamok önmagukban tökéletlenek voltak. Abban a pillanatban, amikor a demokratikus nemzetállam kormányzásának fontos aspektusai kisiklanak a szuverénnek, azaz a népnek a kontrollja alól azáltal, hogy az ellenőrizetlen tőkemozgások fölött a nemzeti kormányok elveszítik az ellenőrzőképességüket, minden állam politikáját olyan statisztikailag jellemezhető ellentétes folyamatok kezdik megszabni, amelyek a népszuverenitásnak a pusztá kritikáját nevezik globalizációnak. Meggondolatlan álláspont tehát ilyen folyamatokért lelkesedni, mert ahol a nép akarata és a közérdek még egyáltalán értelmezhető, ahol a nép még valamit tehet annak érdekében, hogy a saját akarata és preferenciái szerint valamiképpen módosítsa a politikai viszonyokat, reformálja a saját államát, ott a nemzetállamnak ellenőrzés alatt kell tartania a gazdasági, politikai és szociális folyamatokat. Jelen pillanatban a világban a legtöbb ember nem azért hal erőszakos halált, mert autoritárius államok exponensei megölik őket, hanem ellenkezőleg: azért, mert egyáltalán *nincs állam, amely védelmi keretet tudna számukra biztosítani*. Afrikában és Közép-Ázsiában az emberek többnyire azért pusztulnak el, mert nincs államuk, ami megvédené őket az

Keletről Nyugatra Európa közepén

informális elemek, bandák, érdekcsoportok, maffiák, törzsek, vallási mozgalmak illegitim erőszakától.

Rendkívül kemény leckét kaptunk 1989 óta abból, hogy a világ ma két részre oszlik. Az egyik részen vannak a *demokratikus nemzetállamok*, amelyek tudnak gondoskodni az állampolgáraikról. A másik részen az emberiség mintegy kétharmada lényegében *állami kereteken kívül él*. A demokratikus nemzetállamok azzal foglalkoznak, hogy ezeket az embereket kívül tartsák a határaikon, de erre most nem térek ki. Kétség sem férhet hozzá, hogy némi biztonság, rend és szabadság sehol máshol nem található, mint a demokratikus nemzetállamok kebelén belül. Szemben minden más híreszteléssel, ez az egyetlen olyan bevált, univerzalisztikus intézmény, amely a különféle származású, felekezetű, színű, fajú embercsoportokat sikeresen tudta integrálni. Azokon a területeken, *ahol az állam végzetesen meggyengül, a kisebbségi csoportok védelmére semmilyen mód nem mutatkozik*. Példaként említhetem Közép-Ázsiát, a Kaukázust vagy Afrikát, Brazília belső területeit.

Az emberek leginkább abban tévednek, hogy a sok szenvedéssel teli évtized, évszázad után a globalizáció az a haladó, internacionalista jelenség, antinacionalista törekvés, amely minden eddigi káros nacionalizmusból eredő problémát orvosolhat, és ezért kell támogatni. Nem, a globalizáció egy spontán gazdasági folyamat, nincsenek előjelei. Ráadásul a globalizációs gazdasági folyamatok nem a dolgozók nemzetközi szolidaritását fogják előmozdítani, de még csak a burzsoázia szolidaritását sem. A demokratikus nemzetállam az az intézményi keret, amely valamiféle sikert ért el az emberek szociális fenyegetettségektől, társadalmi konfliktusoktól való védelme tekintetében, beleértve az etnikai konfliktusokat is, ezért megérdemli a védelmet. *Két dolog bomlasztja*. Az egyik oldalon a globalizáció, mivel a gazdaságpolitika számos szabályozó-ellenőrző mechanizmusa kisiklik a nemzeti kormányok kezéből, s idetartoznak a különféle integrációs jelenségek is. A másik oldalon a rasszizmus. A demokratikus nemzetállamok – egalitárius fölvilágosító intézményekről lévén szó – a jogképes állampolgárok összességét jelentik. Egy patrióta nemzetben belül az integráció, az (akár önkéntes) asszimiláció különféle folyamatai erőteljes önazonosságot hoznak létre. A Francia Köztársaság és a francia nemzet bizonyos fajta demokratikus folyamat nélkül elképzelhetetlen lenne. Ennek ellenére a rasszizmus kétség kívül ezeknek a patrióta nemzeteknek a fölbontására törekszik, szemben a 19. századi demokratikus nacionalizmussal, amelynek már említett két fő technikája az asszimiláció és a hódítás volt.

Magyarország is ezt az elvet követte, bár nem volt teljes nemzetállam a szó valódi értelmében. A liberális Magyarország sikeresen asszimilálta a kisebbségeket, ami persze nem volt minden szempontból korrekt és zökkenőmentes folyamat, de azért sikertelen és értelmetlen sem. Ezzel szemben a modern etnicizmusnak az a koncepciója, hogy az embercsoportok között abszolút határok vannak, ezért a posztjugoszláv államalakulatban a különféle embercsoportok azt mondják egymásnak: „Nem tudunk együtt élni veletek. Vagy elmentek, vagy meghaltok!” Ez nem nacionalizmus, hanem annak pontosan az ellenkezője. A múlt században a nacionalizmusnak a nagy jelszava az egység volt – a német, az olasz nemzeti

egység –, de nem az irredenta egység. A mostani etnicizmus technikája a szerves, összetartozó egység fölbontása. Ha a jelenlegi magyar hivatalos etnicizmus további sikereket ér el, akkor oda fogunk eljutni, hogy a „matyó fölszabadítási front”, és a „palóc fölszabadítási hadsereg” csapatai fognak majd előbbutóbb összecsapni. Ha nincsenek a nemzeti identitásnak politikai fókuszai, akkor bármilyen kicsi csoportokra oszthatjuk a nemzeteket. A 17. század óta az ex-Jugoszlávia felbomlásáig a délszláv nacionalizmus legfőbb tartalma a jugoszláv egység volt. Szerb és horvát patrióták azért mentek börtönbe és haltak meg, hogy létrehozzák a jugoszláv egységet. Nincs történelmi hagyománya az antijugoszláv szerb és horvát nacionalizmusnak. Ez a jelenség először a második világháború előtt, rasszista és felekezeti alapon jön létre. Azt mondani tehát, hogy a modern nemzeti érzés és a modern nemzetállam azért kompromittálódott, mert a rasszisták kompromittálták, a rasszizmus jelenségének, valamint a mostani globalizációs folyamatoknak és az emberi történelem eddigi legsikeresebb időszakának teljes félreértését jelenti.

Horn Gyula, volt miniszterelnök

Elsősorban azzal szeretnék foglalkozni, hogy mit jelent a téma a politika számára, avagy hogyan kezelje a politika az egész kérdést. Három okból kifolyólag vitatkoznék azokkal, akik azt mondják, hogy nem érdemes *a mai jobboldali kormányzati politikával vitát folytatni*.

Egyrészt azért, mert ők a nemzeti kérdésnek, a nemzettudatnak, a történelemnek egy olyanfajta torzítását hajtják végre, amellyel szemben gyakorlatilag az egész ellenzéknek, de maradjunk csak a Magyar Szocialista Pártnál, igazából nincs megfelelő, adekvát válasza. Ez nemcsak a négy éves kormányzati időszakra vonatkozik, tulajdonképpen az MSZP létrejötte óta hordozzuk magunkkal ezt a problémát. Másfelől az egész kormányzati politika egyik sajátossága az ideológiai elemek erőteljes túlsúlya. Meggyőződésem, hogy az a kormány, amelyik túl nagy hangsúlyt fektet az ideológiára, óhatatlanul megosztja a nemzetet, miközben egy kormánynak valamennyi felfogásra tekintettel kellene lennie, s el kellene kerülnie minden lehetőséget a megosztottságra. Harmadszor sajnós az egész jobboldali politikát áthatja a kormányzati eszközök folyamatos, fegyverként való bevetése, beleértve az oktatástól a kultúrán át minden egyes területet. Azt tapasztalom, hogy a mai jobboldal értékelése során a 20. századi történelemből kiszorítja a progressziós áramlatokat, és gyakorlatilag azokat is, akik ezt a progressziót képviselték. A Magyar Optimum alapján ki kell alakítunk egy konkrét cselekvési programot, és üzeneteket kell megfogalmaznunk a társadalom számára. Ez új fejezetet nyithat a szocialista párt politizálásában is, hiszen bármit teszünk ezen a téren, az már önmagában is újat jelent.

Számtalan jóslat jelent meg a 19. század végén arról, hogy milyen lesz a következő évszázad, de senkinek sem sikerült pontos prognózist adnia. Két dolog viszont egyértelművé vált a 20. század során. Az egyik az, hogy a demokratikus rendszernek, a demokráciának és

Keletről Nyugatra Európa közepén

a jogállamiságnak nincs alternatívája. A másik, hogy a piacgazdaság biztosítja a szilárd, tartós alapot és a hosszú távra szóló gazdasági fejlődést. Az előbbi aktuálisan azt jelenti, hogy Európa 46 országából – beleértve a 7 királyságot és a 21 közép-kelet-európai államot is –, kivétel nélkül mindenütt ez jellemzi a társadalmi rendszereket. Ebből következik az is, hogy mindaz, ami történt, az Európához való felzárkózás, Európába való betagozódás esélyeinek a megteremtése, a nemzet közös műve. Senki sem vindikálhatja magának azt a jogot, hogy ezt a teljesítményt kisajátítsa. Ezt azért szeretném aláhúzni, mert a nemzet történetének aktuálpolitikai szemléletében nagyon gyakran jelennek meg a *kirekesztő elemek*.

A nemzetállammal összefüggésben még két dolgot szeretnék megemlíteni. Az egyik a politikai irodalom, amelyik kétszáz nemzetállam létezését tartja számon. Vitatott még az is, hogy melyik államot tekinthetjük valóban, a szó legszorosabb értelmében véve nemzetállamnak, és mit jelent valójában a nemzetállam fogalma. Fontos megemlíteni, hogy az európai konfliktusok egyik új jelensége, hogy ma már a helyi konfliktusok elsősorban *a nemzetállamokon belül, vagy a nemzetállamok között robbannak ki* (például Jugoszlávia). Ez a biztonságpolitika számára Koszovó tanulsága nyomán azt jelenti mára és a jövőre nézve egyaránt, hogy minden egyes állam nemzeti és nemzetközi érdeke, hogy megteremtse nemcsak a válság elszigetelésének, hanem megelőzésének a feltételeit is.

Az, amit ma a jobboldal megfogalmaz és hirdet, nem más, mint diszkrimináció. Olyasfajta diszkrimináció, amely a nemzettudatnak, vagy a nemzet története eltorzításának kíván megfelelő alapot biztosítani. A jobboldalnak manapság sem az integrációval összefüggésben, sem a globalizációval kapcsolatban nincs kézzelfogható javaslata vagy állásfoglalása. Nem véletlenül jegyzi meg vitaanyagában Tabajdi Csaba, hogy egyre inkább előtérbe kerülnek egy hamis küldetéstudatnak a jelei. Ez sajnos komoly károkat okozhat Magyarország szomszédsági kapcsolataiban is. Ezért én két dolgot tartok alapvető fontosságúnak. A nemzettudattal és egyáltalán a nemzeti kérdésekkel összefüggésben meg kell fogalmaznunk, hogy Magyarországon akkor nem tudtak, vagy nem akartak tekintettel lenni a nemzeti érdekekre, akkor kísérelték meg eltorzítani a nemzettudatot, amikor nem érvényesültek az európaiság legfőbb elemei. Pártok, vagy politikusok számára Trianon, – ami természetesen mindannyiunk számára nemzeti tragédia –, aktuálpolitikai kérdéssé válik. Arról azonban egyetlen szó sem hangzik el, hogy az akkori urak képtelenek voltak elfogadni az akkori Magyarország területén élő nemzeti kisebbségek egyenrangú kezelését. Nincs szó azokról az európaisággal ellentétes jelenségekről sem, amelyek nagy mértékben meghatározták, vagy befolyásolták a Magyarország-ellenes döntéseket Trianonban. A retrográd politika semmiképpen sem vezet Európába, azonban ez ma sajnálatos módon mind a történelemszemléletet, mind a politikai gondolkodást uralja a jobboldalon. Pedig sokkal inkább az európaiság, mint érték konkrét megvalósulásának kellene a politikusok és pártok megítélése mértékének lennie.

Európához történő felzárkózásunkkal kapcsolatban három dolgot húznék alá. Először is azért nemzeti ügy az Európai Unióhoz való csatlakozás, mert ez adja meg a lehetőségét an-

nak, hogy felszámoljuk az évszázados elmaradottságot. Minden, az európai politikai kultúra követelményével ellentétes gyakorlat a mai Magyarországon ürügyül szolgál a bővítést ellenzők számára. Nem tudom elfogadni, hogy a politikusokat a múlt kérdései kötik le. Ez a mai politikai közéletnek az egyik tragikus jelensége, ezzel csak az ország esélyeit gyengítjük. Másodsor a csatlakozás lehetőség az európai színvonalú életminőségre, ami sajnálatos módon eddig még soha sem volt a magyarság sajátja. Végül a harmadik: a magyarságnak védekeznie kell a külső gazdasági válságok ellen, és ezt az Európai Unión belül érhetjük el, kívül azonban semmi esélyünk ennek a hatékony kivédésére. A szocialista-liberális kormány teremtette meg annak lehetőségét, hogy Magyarország az Európai Unióba való belépés küszöbén állhat. Gyakran hiányolom a megnyilatkozásainkból ennek a ténynek a megjelenítését.

A nemzetet érintő legfontosabb kérdések között mindenképpen felvetném azt, hogy az elmúlt négy évtizedben Magyarországon létezett-e egyáltalán kommunizmus. Szó sincs arról, hogy a háború után a rendszerváltásig eltelt időszak teljesítménycentrikus, demokratikus rendszer lett volna önmagában, de ahhoz képest, amit a nagyhatalmi alkuk rákényszerítettek Magyarországra, nagyon komoly teljesítményt tudott nyújtani az ország, kiváltképp, ami a gazdasági és szociális szférában elért eredményeket illeti. Ez semmiképpen sem a kommunizmus sajátja volt.

A politikának nagyobb hangsúlyt kellene helyeznie arra, hogy Magyarországon a nemzet teremtette meg a szabadságot és a demokráciát. Azért tartom ezt fontosnak, mert a kilátásokat, a perspektívákat illetően hihetetlen nagy a társadalom apátiája. Ami a demokratikus intézményrendszer építésében, a piacgazdaság, és más európai uniós követelmények megteremtésében itt történt, az a nemzetnek a műve volt. Ami létrejött, az kölcsönösen hasznos mind az EU számára, mind pedig a mi számunkra. Magyarország felvétele az Európai Unióba nem a befejezése, hanem a kezdete a felzárkózásnak, a fejlődésnek. Erre példa Görögország, Portugália, vagy akár Írország esete is, ahol ugyanezek a folyamatok más körülmények között már végbementek. Magyarországon a legfőbb veszélyforrást még mindig a biztonság területe jelenti. A veszély azonban nem a szomszédoktól ered, hanem a gazdasági, szociális helyzet alakulásában rejlik, és az előbb említett perspektívának a hiányából következik. Az európai baloldal nagyon komolyan foglalkozik ezekkel a kérdésekkel.

Teljesen helyénvalónak tartom a tanulmánynak azt a megállapítását, hogy Magyarország valamikor a 20. században kockázati tényezőnek számított Közép- és Kelet-Európában. Kockázati tényezőn mindenképp előtt azt értem, hogy szinte kivétel nélkül *sehol sem biztosították az ott élő magyarok mint kisebbség jogait*. Ebből mindig is konfliktusok, feszültségek keletkeztek a szomszédos államokkal, mert az anyaországnak minden esetben védenie kell a kisebbségi magyarság jogait, és elő kell segíteni azok érvényesülését. Ez a kockázati tényező az átalakulás, a rendszerváltás és a szomszédokkal való megbékélés politikájának realizálása nyomán *stabilizáló tényezővé válik*. Az elmúlt tíz év, de különösen az '94-'98-as időszak megszüntette azt. Ennek a politikának a folytatása a stabilizáló szerep hosszú távra

Keletről Nyugatra Európa közepén

való megőrzését szolgálja. Magyarország felvétele az Európai Unióba más országoktól eltérően ebből a nézőpontból is komoly jelentőséggel bír Európa számára, hiszen lehetővé teszi az elszakadt nemzetrészek felzárkózását is. Ez egyben stabilizáló erő lehet a szomszédos államokban is. A magyar nemzethez, a rendszerváltáshoz, és mindahhoz, amit az elmúlt évtized során elértünk, méltatlan a szélsőjobb szalonképessé tétele. Méltatlan az ország hagyományaihoz, az európaiság követelményeihez az is, ami ma Magyarországon történik az oktatás, a kultúra és az egészségügy területén. Nem tudok megbékélni azzal a sajnálatos ténnyel, hogy a Magyar Szocialista Pártnak szinte *alig jelenik meg bármiféle kezdeményezése, állásfoglalása sem a Millenniummal*, sem pedig azokkal a nemzeti ügyekkel kapcsolatban, amelyek végigkísérik mostanság a politikát. Meg kell fogalmaznunk álláspontunkat 1956-ról, de ezzel együtt a Horthy-rendszerről is, mert erről sincs igazából a baloldalnak átfogó hiteles értékelése. Miközben az ezzel kapcsolatos nosztalgiák már az MDF kormány ideje alatt is megjelentek. Meggyőződésem, hogy e nosztalgiák hívei azért okozhatnak károkat, mert hihetetlen mértékben befolyásolhatják az embereket abban a tekintetben, hogy ők maguk is ne csupán nosztalgiát érezzenek a két világháború közti időszak politikai berendezkedése iránt, hanem elfogadják, hogy a mai szélsőjobboldali törekvéseknek van létjogosultságuk ebben az országban. Ezzel együtt egy európai értelemben vett jobboldal létezését magam is hiányolom Magyarországon.

Úgy látom, hogy a nemzeti kérdésekkel való foglalkozás terén ellentmondás mutatkozik meg a Magyar Szocialista Párt szellemi kapacitása és megnyilatkozásai között. A különféle szellemi műhelyeknek sokkal intenzívebben kellene foglalkozni azokkal a nemzeti kérdésekkel, amiket az előbb már – ha hézagosan is – felvettem. Olyan jelenségekkel, mint például a 19. század második felének Magyarországa, ahol olyan nagyon hatékony integrációs eszközök jelentek meg, mint a közös pénz, a határnélküliség, a vámügyek, a tőke, az áru és a munkaerő szabad áramlása. A *Magyar Optimumot* a politikai állásfoglalás szintjére kell emelnünk. Önmagában is megérdemli ezt, hiszen újszerű, és nagyon fontos kérdéseket fesseget. De azért is, mert – bár egyetértek azzal, hogy kell egy távlati program – mindenekelőtt üzenetekre, és az üzenetekre épülő cselekvésre van szükség. Ezeknek az üzeneteknek arról is kell szólniuk, hogy a Szocialista Párt miként, hogyan fog foglalkozni a nemzet ügyeivel, és mit kíván az elkövetkező időszakban tenni.

Komlós Attila református lelkész, a MUOSZ alelnöke

Rendkívül fontosnak tartom, hogy azok a fogalmak, amelyek köré ez a dolgozat fölépült, nevezetesen a globalizáció, az európai integráció, de leginkább a magyar nemzettudat minél pontosabban legyenek meghatározva. Gyakran tapasztalhatjuk ugyanis, hogy ezeknek a fogalmaknak sok esetben tisztázatlan használata szándékosan, vagy nem szándékosan nem eléggé körülhatárolt. Gondolatilag ki nem érlelt megjelenítése rendkívül sok zavart okoz a

közéletben, a párbeszédben és általában egymás megértésében. Azokhoz a részekhez fűz-
nék inkább gondolatokat, amelyek továbbgondolásra sarkalltak.

Mindjárt a címmel kezdeném: ez egy politikai állásfoglaláshoz mérten nagyon jó cím. Ab-
ban a világban, amiben ma élünk, amelyben oly sok negatív hatás éri az átlagembert, jóleső
dolog egyfajta pozitív gondolkodásmódot tükröző címmel találkozni. A *Magyar Optimum*
megnevezés ilyen értelemben helyes elképzelés a szerző részéről. A dolgozatban tulajdon-
képpen három nagy témakör van: a globalizáció, az európai integráció és az új magyar nem-
zettudat megfogalmazásának igénye. A globalizációról, valamint az európai integrációról az
előttem szólók már részletes elemzést adtak, és rendkívül érdekes gondolatok hangzottak
el, ezeket nem szeretném sem megismételni, sem ezekhez a dolgokhoz bővebb értelmezést
adni. Azt azonban szeretném elmondani, hogy a globalizációról általában, ahogy Tamás Gás-
pár Miklós is említette, rendkívül negatív megközelítésben szoktak beszélni. Bizonyos érte-
lemben okkal, hiszen a globalizációnak a legszembetűnőbb gazdasági, monetáris, a civilizá-
ciós fejlődés nem kívánatos jelenségével kapcsolatos, valamint a tömegkultúra vonatkozá-
sában megjelenő tünetei rendkívül negatív jellegűek. Ha a globalizációnak a másik oldalát
nézzük, amelyek a hírközlésben, vagy a tudományos információ áramlásban rejlenek, vagy
az emberiség egyetemességének tudatosulása szempontjából jelennek meg, akkor a *globali-
zációnak vannak pozitív hozadécai is*. Pozitív oldalára írhatjuk például a környezetvéde-
lemmel kapcsolatos felelősséget. Ha az európai integrációt olyas valaminek tekintjük, mint
amit a vágyaink és a reményeink is formálnak, akkor az európai integráció eme global-
izációs folyamatnak nem a negatív terméke, vagy nem szabad, hogy negatív terméke legyen,
még akkor sem, ha nyilvánvalóan mutatkoznak benne a globalizáció előbb már említett ne-
gatív tünetei is. A globalizáció indirekt pozitív hatása is lehet az, hogy a heveny negatív tü-
netek a nemzetállamokat és a bennük élő embereket a *saját érdekeik fokozottabb felisme-
résére sarkallják*. A tanulmányban a legfontosabb előrelépés a nemzeti érzés, a magyar
nemzettudat gondolköze, illetve ezeknek a fogalmaknak a használata és a politikai életbe
való átültetése. Tabajdi Csaba ebben a zűrzavaros fogalmi közegben próbált rendet tenni. A
nemzeti érzés és a nemzettudat az a két fontos mozzanat, amihez hozzá szeretném tenni a
saját gondolataimat.

Pontosan meg kell határoznunk, hogy mit értünk mi nemzettudaton! Véleményem sze-
rint a *nemzettudat* egy olyan önazonosságérzés, vagy *önazonosságtudat, amely azonos
anyanyelvi, kulturális és hagyomány alapján hoz létre közösségeket*. Ebből az is követke-
zik, hogy amíg ezek léteznek, tehát van egy olyan közösség, amely anyanyelvi, kulturális,
vagy hagyománybéli okokból közösségnek érzi magát, és ahol a benne lévő egyének közös-
ségalkotó tényezőnek érzik magukat, addig nem kell félni a tanulmányban többször vissza-
térően negatív megközelítésben említett globális identitástudat, illetve európai identitástu-
dat nem kívánatos hatásaitól. Példaként Észak-Amerika esetét említem, bár nyilvánvaló,
hogy az észak-amerikai és az európai nemzetfejlődés nagyon sok tekintetben nem hasonlít
egymáshoz. Érdekes, hogy az amerikai bevándorlók közösségei, akik annak idején

Keletről Nyugatra Európa közepén

egyértelmű nemzeti identitástudattal rendelkező csoportok voltak, olyan közösséggé fejlődtek ki, amely eljutott az olvasztótégely valóságáig.

A tanulmány veszélyesnek tartja a nemzettudat olyan értelmezését, amely szembeállít csoportokat egymással, és azt is, hogy bizonyos értelemben a valláshoz való tartozás, a vallási fundamentalizmus jelensége, amely ebben a térségben imitt-amott tapasztalható, alaposan hátráltathatja a nemzettudat egészséges kifejlődését. Egyetértek ezzel a gondolattal, mert a *fundamentalizmus összetevői az egyfajta felfokozott, hamis küldetéstudat, az erőteljes kizárólagossági igény, az erős szignifikálásra való hajlam és az erőteljes arrogancia*. A legnagyobb veszélyt az jelentheti térségünkben, ha a vallási fundamentalizmus és a szekuláris, politikai fundamentalizmus egymásra talál. A vallási fundamentalizmus ugyanis sok egyéb mellett olyan legitimitációt képes adni az utóbbinak, amit semmi más nem tudna számára adni. Ezért a politikai fundamentalizmus intézményei, mondjuk egy adott párt, tíz körömmel ragaszkodik a vallási fundamentalizmus megjelenéséhez és annak a saját magába való integrálásához. Ez valóban reális veszély, hiszen a nemzettudat alakításában is rendkívül negatív hatásokat tud kifejteni.

A tanulmány kapcsán szeretném a nemzettudat fő gondolatkörét is némiképp pontosítani. *Mit értünk a magyar jelzón, a nemzettudat főnév előtt?* Magyarország lakosságát, Magyarország lakosságának tudatát, vagy a magyarországi magyarság tudatát? Ebben beleértjük-e vajon a hazai nemzeti kisebbségeket, vagy nem? Vagy a politikai határoktól függetlenül a nemzeti összetartozás tudatában egységes, ám a Kárpát-medence különböző országaiban és a nyugati szórványban élő magyarságra gondolunk-e, amikor a magyar jelzót használjuk? Egyértelművé kell tennünk, hogy érzelmi, kulturális, vagy politikai összefüggésben gondolkodunk-e, amikor a nemzettudatról beszélünk.

A tanulmány öt pontban sorolja fel azokat a sajátos történelmi örökségeinket, amik feltehetően nemcsak immanens részünkként, hanem külső hatásra is egy – főként negatív vonásaiban domináns nemzettudatot tápláltak belénk. Érdemes lenne a tanulmány véglegesítésekor arra is kitérni, hogy – tapasztalataim alapján – *a mai magyar fiatal generációban mindezek a negatív tudati tényezők szinte kivétel nélkül hiányoznak*. Azt is meg kellene vizsgálni, hogy a generációs váltásban a negatív magyar nemzettudat tüneteinek a hiánya egyfajta közömbösségnek tekinthető, vagy egy egészséges fejlődés eredményének?

Mindazonáltal ha a közép-európai magyar nemzeti kisebbségben élő magyarságot vizsgáljuk, náluk a negatív magyar nemzettudat-motívumok továbbra is jelen vannak. Bár szerintem nem abban az összetételben, ahogy azt Tabajdi Csaba felsorolja, hanem sok egyéb más vonatkozásban. Az egyik leginkább elgondolkodtató jelenség az, hogy *a környező országokban élő magyarok furcsa versenyfutásra vannak rákényszerítve*. A többségi nemzet, a Trianontól eredeztethető okoknál fogva kényszeríti rá az ott élő magyarságot egyfajta történelmi „kontinuitásversenyre”. Mindenki azt próbálja bebizonyítani, hogy az adott területen *ő volt az őshonos*. Ez kívülről nézve ostobaságnak tűnik, de aki ott szeretné a maga magyar nemzettudatát megjeleníteni és megőrizni, annak számára magyarságának bizonyítása

létkérdés. A határainkon túli magyar kulturális élet legalább háromnegyed részben abból áll, hogy az ottani magyar szervezetek, egyesületek, kulturális intézmények, de olykor a politikai intézmények is a múlt máig ható értékeivel foglalkoznak. Olyan rendezvényeket szerveznek, amely ezeknek a múltbeli értékeknek az újbóli felmutatását tűzik ki célul. Ez a szomorú, a mindennapokban megjelenő kvázi öngazolás az ott élő magyar fiatal generációk számára olyannyira nem vonzó, hogy az ő magyar nemzettudatuk nemhogy nem erősödik, hanem éppenséggel sorvad. Rendkívül érdekes és fontos lenne ennek a jelenségnek a tudományos szintű elemzése, és az elemzés kapcsán bizonyos fokú politikai következtetések levonása is.

Komolyan foglalkoztat az a tizenkét pont, amit Tabajdi Csaba tanulmányában *a magyar nemzettudat lehetséges és kívánatos formaváltozásairól* írt. Ha Magyarország vagy akár a Magyar Szocialista Párt az új magyar nemzettudat megfogalmazására törekszik, alapvetően ezeknek a fogalmaknak a tisztázását kell kitűznie céljává. Kiemelt helyet kap a tanulmányban az a gondolat, hogy adaptációs, alkalmazkodóképes nemzettudat kialakítására van szükség. Szerintem inkább valamiféle *kompatibilis nemzettudat* kialakításán kellene fáradoznunk. A nemzettudatban ugyanis semmiféle olyan alakítani-, behozni-, utolérnivaló jelenség nincs, ami az európai integráció számára fontos lenne. Ebben a dimenzióban sokkal fontosabbak az intézményi, jogharmonizációs, gazdasági reformok. A nemzettudat vonatkozásában az én meglátásom szerint ilyesfajta alakításra nincsen szükség. A tanulmány legnagyobb jelentősége az, hogy végre valaki vállalkozik arra, hogy ezeket a fogalmakat tisztázza.

Tabajdi Csaba:

Komlós Attila utolsó gondolatával kapcsolatban szeretnék annyit megjegyezni, hogy szerintem nemcsak intézményi téren van sok behozni és utolérni valónk, hanem *mentalitásban, pontosságban, szavatartásban* is. Nyugat-Európában a nem írott jogot, az adott szót a szokásjog alapján is betartják, és ettől mi nagyon messze vagyunk. Közép-Kelet-Európában ugyanis a törvényeket sem tartják be. Vannak olyan polgári erények, amelyeket a magyar társadalomnak el kellene még sajátítania!

A másik kérdés, hogy *lehet-e egységes magyar nemzetről beszélni?* Trianon óta több, egymástól eltérő társadalmi közegben alakult a szomszéd országban élő magyarok nemzettudata. Talán nem is csak egy magyar nemzettudat létezik, hanem *mozaikszerűen rakódik össze*. Más a nemzettudata az erdélyi magyarságnak, eltérő vonások jelennek meg a felvidéki, vagy a kárpátaljai magyaroknál, részben az ottani civilizatorikus többség, részben egyéb körülmények következtében. A politikában eddig valami szakrális jellegű ragaszkodás azt mondatta velünk, hogy nemzettudatunk egységes. A már említett eltérő modernizációs fokokból, történelmi körülményekből fakadó különbségek mellett Erdélynek például mindig is megvoltak a maga sajátosságai.

László Domokos nyugdíjas agrármérnök

A két tanulmány rávilágít arra, hogy valóban a 24. órában vagyunk, ezért rendkívül fontos, hogy foglalkozzunk ezekkel a kérdésekkel. Nem akarom minden pontjában bírálni a romániai kisebbségi helyzetet, még az idegen elnyomást sem, mert az ottani magyarság számára éppen a kegyetlen román asszimilációs elnyomás ébresztette fel a magyar nemzeti tudatot. A magyar egyházak hamar észbe kaptak, így mi nemcsak az Istent dicsértük a templomban, hanem beszélünk a magyarságtudatról is. Az iskolákban nem lehetett beszélni róla, mert nem voltak magyar iskolák, a közéletben pedig azért nem, mert mindenütt csak románul volt szabad beszélni. Így egészen 1990-ig *a szülők és az egyházak tartották fenn a magyar nemzeti tudatot*. Amióta felszabadult Románia és a többi szocialista utódállam magyarsága a nacionalista elnyomás alól, erősen felhígult a nemzettudat Erdélyben és a Felvidéken is. Egyedül talán Kárpátalján, az ottani magyar falvakban erősödik az a gondolat, hogy „legalább most legyünk magyarok, ha eddig nem engedték”. Ezért van minden kis faluban, minden templomon, minden községházán magyar zászló. *Félő, hogy Erdélyben a kétmillió magyarországi magyarsághoz képest a vegyes házasságok, az urbanizáció és a nyugatimádat révén a magyar nemzettudat még jobban elsoványodott, mint esetleg itt Magyarországon*. Örülök annak, hogy Horn Gyula miniszterelnök úr azt mondta, tegyük a két tanulmányt a Magyar Szocialista Párt állásfoglalásává és hivatalos programjává. Ezeket a gondolatokat nemcsak a Szocialista Pártban kell elterjeszteni, hanem a magyar társadalomban, a magyar közéletben is, hiszen nemcsak a kormánynak, hanem az ellenzéknek és az egész magyar nemzetnek is van joga a magyar nemzetről gondolkodni.

Probléma, hogy van-e olyan erő, ami Magyarországon és a határon túl foglalkozni tud ezekkel a kérdésekkel, mert például a magyar négy csatornás televízió műsorait nézve, egyetlen egy magyarsággal kapcsolatos kérdés sem vetődik fel. Kezembe került egy forrásanyag, óvodásoknak készült, az a címe, hogy *Első lexikonom*. Ebben 357 gyönyörű szép magyar szóval ismertetik a kicsikkel, hogy mi mire való, az erdő, az iskola, stb. Az iskolás korúaknak viszont már csak idegenből fordított anyagok állnak rendelkezésükre. Példaként a lányom gimnáziumi szülői értekezletét említem. Panaszkodott a történelemtanár, hogy nem tanulják a gyerekek a történelmet. Elmondtam neki, hogy áttanulmányoztam a történelemkönyvet, de alig találtam benne magyar történelmet.

Ellentétes példa: Amerikában, a sógorom gyerekei már nem tartják magukat magyaroknak. Megkérdeztem tőlük, mit tudnak Európáról, az európai országokról, a magyarokról. Azt mondták, semmit, mert Amerikában ők azt tartják fontosnak, hogy Amerikáról tanuljanak. Ezzel szemben a magyar fiatal megtanulja az egész világtörténelmet, világföldrajzot, de Tihanyról, a Balatonról, Mátraházáról, a Tisza-tóról már alig tud mondani valamit. Hol vannak a filmjeink? Bármilyen furcsa is, még a „proletárdiktatúra” idején születtek a legszebb történelem-feldolgozások, még ha nosztalgikusak voltak is. Ma pedig drága pénzért semmit sem csinálnak.

Ezzel együtt nem vagyok pesszimista, mert itt van ez a két tanulmány, és mi néhányan járjuk Erdélyt is, hogy segítsünk az ottani magyarok identitástudatának a megőrzésében. Tizenhét évig gyűjtöttük a magyar elnyomásról szóló dokumentumokat, és egy 250 oldalas kiadványban eljuttattuk Romsics Ignác kis magyarságkutató csoportjához. Ebben mi is érintettük az itt felvetett kérdéseket, igaz, némiképp pesszimistábban. Ne hagyjuk, hogy csak a jobboldal foglalkozzon velük, mert már lassan a barátaim is Csurkának kezdenek hinni. Ha 2002-ben megnyerjük a választást, akkor ebben a kérdésben is választ kell adnunk a társadalomnak.

Köteles Lajos, a Kárpátok Alapítvány titkára

Korszakalkotó jelentőségűnek tartom én is a tanulmányt, hiszen a szocialista pártnak gyökeres változáson kell átmennie, és ennek a változásnak szerintem a döntő láncszeme az, hogy sikerül-e a nemzeti értékrendszert és a haladás gondolatait egy új programban ötvözni. Enélkül a párt átengedi a terepet a legfontosabb területen a jobboldali pártoknak. Néhány gondolatot szeretnék kiemelni, amelyet megemlít a tanulmány, de szerintem nem domborít ki kellőképpen. Elsődlegesen a nemzet fogalmának nem is annyira a meghatározását, hanem inkább a jelentőségét kellene sokkal markánsabban megfogalmazni. *Kelet-Európában, mivel minden állam évszázadokon keresztül folyamatos veszélyeztetettségben élt*, a nemzet fogalma és maga a nemzet tényezője kimagasló politikai jelentőséget kapott, eltérően Nyugat-Európától, ahol bizonyos idő elteltével konszolidálódtak a viszonyok. Ennek a kiemelkedően fontos nemzeti szemléletnek ellenében jöttek létre a baloldaliak, a szociáldemokráciának és a liberalizmusnak a kelet-európai változatai. Mintha úgy hitték volna – talán tényleg úgy is hitték –, hogy a nemzet valójában az uralkodó osztályok sajátos osztályérdekét fejezik ki csupán, holott erről szó sincs. A nemzet az ahhoz tartozók mindegyikére kiható fogalom a legszegényebbeket is beleértve, sőt körükben talán még jobban él a nemzethez tartozás igénye, mint a gazdagabbak körében. Magyarországon nagyon speciálisan alakult a nemzet kérdése, hiszen a kapitalizáció során a kapitalista fejlődést hordozó modernizációs rétegek általában nem magyar eredetűek, hanem német, vagy zsidó származásúak voltak. Ezért nem ment végbe különböző okok miatt a szerves magyar fejlődés és az újonnan kialakult társadalmi csoportok nemzeti integrációja. Ezt a helyzetet tovább bonyolította a nemzet Trianon után megkezdődött szétfejlődése. Ezért azt kell célul tűznünk magunk elé, hogy a nemzeti fejlődést továbbvigyük, és a szétfejlődést megakadályozzuk.

1990. óta egy újabb tényező befolyásolja alapvetően a helyzetet. Minden újonnan megszerveződő párt abból a hiányból indul ki, amit jogosan érzékel és a nemzeti eszmény túlhangsúlyozásával igyekezett a saját önlegitimációját megfogalmazni. Mivel széthullott körülöttünk minden, és az összes globális *ideológia zsákutcába jutott*, ebben az évtizedben *az emberek többsége már kizárólag csak a nemzetben találja meg az identitását*. Alapvetően

Keletről Nyugatra Európa közepén

fontos, hogy felismerjük: a racionális eszmék önmagukban kifulladásra kerültek. *A nemzettudat a legfontosabb integráló erő a mai magyar társadalomban*, ahol a szétforgácsolódás és az egyre növekvő társadalmi különbségek egymást erősítve hatnak. A Szocialista Párt számára nagyon fontos, hogy tisztázza az alapelveket, de épp olyan fontos az is, hogy legyen állásfoglalása a magyar nemzet jövőjéről, és nem csupán egy pártnak, egy politikának a jövőjéről.

Szerintem a 21. század kihívásaira adott válaszokat négy csoportba lehet rangsorolni. Az alapvető cél a nemzetfejlődési folyamat felerősítése, a szétfejlődése megakadályozása, az európai beilleszkedés elősegítése és az, hogy tudjunk válaszolni a globalizációs kihívásokra, hogy az állam meg tudja akadályozni a multinacionális cégek szétforgácsoló erőfeszítéseit. Az európai integrációra válasz lehet a tanulmányban is megfogalmazott katalizátorszerepre való törekvés, azaz nem egy politikai vezető szerep, hanem egy sokkal intelligensebb, hatékonyabb *katalizátor-szerep* kialakítása. Fontos a nemzeti kisebbségi garanciarendszer létrehozásának a gondolata és a magyar nemzetrészek kapcsolattartásának a megkönnyítésére vonatkozó elképzelések. Örömmre szolgált a tanulmányban leírt társadalmi integráció és a szolidaritás Magyarországon belüli erősítése. Nem találtam viszont azt, amit a nyugat-európai pártok úgy fogalmaznak meg, hogy a közösségi érdekek alapján szabályozott magántulajdonosi társadalomnak kell létrejönnie.

„A közösségi érdekek alapján”. Érdemes lenne erről elgondolkodni, és átvenni a nyugat-európai pártoktól a kiépülő új világnak ezt a megközelítését. Nagyon fontosnak tartok egy a tanulmányban is megemlített közös nemzeti *erkölcsi és öntudati alap* elültetését a társadalomban, elsősorban az iskolákon keresztül, mert felelősségünk van a felnövekvő ifjúság szellemiségének kialakításában.

Magyarországon jelenleg nincs igazán komoly nacionalista veszély. Az ország a legkülönbözőbb szituációkban abszolút tisztességesen vizsgázott. Tragédia lenne, ha bocsánatkérésre kerülne sor olyan vétkeinkért, amelyből a szomszédok azok többszörösét követették el. Ezt felhasználnák az ottani nacionalista politikusok arra, hogy még nagyobbat üssenek a határon túli magyarságon. Tapasztalataim szerint senki nem szavaz erre a pártra, ha ezt a gesztust beleveszi programjába. A Szocialista Párt akkor tudna igazán védekezni a szélsőséges nacionalizmus ellen, és akkor akadályozná meg annak erősödését, ha nemcsak deklarálnánk a nemzettel kapcsolatos célkitűzéseinket, hanem ha valódi jövőképet adnánk az egész magyar nemzetnek.

Görög Tibor tudományos kutató

Tamás Gáspár Miklós 1993-ban megjelentetett egy cikket *A szocialisták hallgatása* címmel, amiben – tulajdonképpen jogosan – erősen bírálta a Szocialista Pártot, amiért az nem foglalkozik elméleti, ideológiai kérdésekkel. Hangsúlyozom, ez a kritika jogos volt akkor, és

sok vonatkozásban jogos ma is. Ez a tanulmány kivétel ez alól. Igényesnek, fontosnak tartom, csakúgy, mint a státusztörvénnyel kapcsolatos reflexiót, még ha számos rész kérdésben vitatkoznék is vele. Azonban hangsúlyozottan egyetértek Tamás Gáspár Miklósnak azzal a megjegyzésével, hogy bizonyos defenzív attitűd mutatkozik meg bennük, különösen, ami az utóbbit illeti. Tabajdi Csaba úgy fogalmazott a státusztörvénnyel kapcsolatban, hogy ezzel a törvénnyel csapdát állítottak nekünk. Szerintem be is sétáltunk ebbe a csapdába. Ez magyarázatot ad a defenzív attitűdre, védekezniünk, magyarázkodniunk kell: elfogadjuk, de mégis bizonyos kitételei miatt nem tartjuk jónak. Tamás Gáspár Miklósnak a régi és az új nacionalizmussal kapcsolatos fejtegetései helytállóak. Az új nacionalizmusoknak fontos jellegzetesége az etnokratikus beállítottság. Ez mutatkozik meg Koszovóban és a volt Szovjetunió számos régiójában is, ahol az értékek piramisának csúcsára az etnikai hatalom, kultúra, az adott etnikumra jellemző vallás és szellemi beállítottság kerül. Ez legalább annyira veszélyes, és az ellene való harc legalább annyira indokolt, mint a rasszizmus elleni harc. Feltétlenül törekedni kell arra, hogy ezeket a gondolatokat beemeljük az MSZP programdokumentumaiba.

Fritz Péter országgyűlési képviselő (MSZP)

Öt megjegyzést szeretnék a két tanulmányhoz és a körülötte kialakult vitához hozzáfűzni.

Az első: amikor tavaly Írországra jártam, ott azt tapasztaltam, hogy az ír felemelkedés két dolog miatt következett be. Az egyik az európai uniós csatlakozás, a másik – ami legalább ilyen fontos – a nemzeti közmegegyezés volt. Ezért teljesen egyetértek a *Magyar Optimum*nak ezzel a gondolatával. Írországra az említett nemzeti közmegegyezés az Alkotmánnyal közel egyenértékű, a kormányok a kettő alapján működnek és dolgoznak. A második megjegyzésem azzal kapcsolatos, hogy jelenjen meg a nemzettudatban a *teljesítményelv!* A határon túl ez evidencia. Bennünket úgy tanítottak, hogy *kétszer annyit kell produkálnunk, mint a többieknek*. A határon túl élő magyarság mindenhol a progressziót képviseli, mert ezt a teljesítménycentrikus elvet vallja. Emellett *sikerorientáltak* is kell lennünk, ez ugyanis sajnos hiányzik belőlünk.

Harmadszor nagyon érdekesnek tartom a tanulmány felépítését, jelesül azt, hogy a hatodik pontban az európai demokratikus baloldal és a nemzeti kérdés, a hetedik pontban pedig a magyar baloldal és a nemzeti kérdés olvasható. A kettő között *hiányzik egy pont: a közép-európai baloldal és a nemzeti kérdés vizsgálata*. Arra a kérdésre válaszolva, hogy esetleg létezik-e külön-külön magyarországi magyarok és a határon túliak nemzettudata, azt mondom, hogy magyarként magyar identitástudattal rendelkezem. Ezzel együtt azonban van egy – bár kisebb mértékben domináns – közép-európai identitásom is. Ezt tapasztalom rendszeresen a Vajdaságban és Erdélyben, valamint a Felvidéken is. *Számomra nem létezik magyar identitás közép-európai identitás nélkül*. Nem akarom azt mondani, hogy az

Keletről Nyugatra Európa közepén

ausztráliai, a kanadai, vagy az amerikai magyarság identitástudta ne férne bele ebbe a keretbe, de a magyar identitástudatban kell, hogy legyen egyfajta alapvető és meghatározó közép-európai jelleg. Azok között a kritériumok között ugyanis, amelyek alapján az identitástudatot meg tudjuk határozni, számtalan olyan jelleg van, ami más népeknek, más nemzeteknek az identitásában is megtalálható. Ha nem akarunk sterilen elkülönülni más nemzetektől – itt nem egy újfajta internacionalizmusra gondolok –, akkor vállalnunk kell ezt a közép-európaiságot. Valóban, ahogy Tamás Gáspár Miklós és a tanulmány is a 19. századi nemzetállamokkal kapcsolatban említette, a magyar identitás tartalmaz egy befogadó jelleget is.

A negyedik megjegyzésem a *Magyar Optimum* mottójára vonatkozik. Orosz István „Európába emelni a magyarságot” gondolatát egy tanácskozáson spontán fogalmazta meg, amikor azt fejtegette, hogy a felvilágosodás korának nemzeti célja a népnek a nemzetbe való beemelése volt, és most is valami hasonlót kellene tenni. Ennek a mottónak szerintem történelmi megközelítésben van értelme. Ötödik, utolsó megjegyzésem: az ezt a nemzetfelfogást képviselőknél a határon túli megjelenési lehetősége, szereplése ma hihetetlen alacsony mértékű. Magyarországot a határon túli területeken olyan emberek képviselik, akiknek nemzetfelfogása ezzel gyökeresen ellentétes. Nekünk, akik ezt a felfogást képviseljük, sokkal nagyobb számban és sokkal több alkalommal kellene a szomszédos országokban megfordulnunk és szerepelnünk.

Varga Lajos tudományos kutató

Nagyon rövid konkrét megjegyzésem lenne. Az a megfogalmazás, hogy a demokratikus baloldal a haladásra és az emberi törekvésekre nem reagált, vagy ha reagált is, akkor is többnyire erőtlően, szerintem eltúlzott. A demokratikus baloldal a fasiszta tendenciák ellen szót emelt, és amit tehetett, azt meg is tette a harmincas években, még ha az meg is haladta az erejét.

A másik megjegyzésem a nemzettudatra vonatkozik. A Szocialista Pártnak az a feladata, hogy a magyar nemzettudatban elsősorban a progresszív magyar nemzettudatot tudatosítsa, mert erről mintha kevés szó esne a mai világban. Azokra a gondolatokra lenne szükség, amit a *magyar progresszió is képviselt a századok során*, nehogy az történjék, hogy kiiktatódik a magyar nemzettudatból, mint ahogy vannak erre irányuló törekvések. Ez nem jelenti azt, hogy a kritika nem jogos. Kétségtelen, hogy a Kádár-korszak nemzetfelfogása ebben a vonatkozásban sok mindent a szőnyeg alá söpört. El kell utasítani azt a felfogást, amely a nemzeti érzést fel akarta oldani az internacionalizmus értelmezésében. Ezzel együtt is a nemzettudat progresszív értelmezésének megítélésem szerint nagyobb hangsúlyt kellene kapnia.

Kiss Gábor országgyűlési képviselő (MSZP)

Mostanában tapasztalok egy olyan, egyre szélesedő tömegérzületet, amely nemzetfelfogásnak a két világháború közötti időszak jellegzetességeit mutatja, azok minden ijesztő árnyalatával és árnyékával. Látom a kormányzati törekvést is, hogy ezt a tömeghangulatot részben meglovagolja, részben generálja. Saját pártom viszont folyamatosan visszariad attól, hogy ezzel a kérdéssel szembenézzen, hogy megfogalmazza a politikáját meghatározó következtetéseit.

A nemzet és az ezzel kapcsolatos fogalomrendszer körülhatárolása közben ugyanolyan tartalmatlan az eszmecserénk, mint amikor a jobboldali nemzetfelfogással szembeni politikai önmeghatározás lehetőségeit keressük.

A második problémakör a globalizáció és vele összefüggésben (a Tamás Gáspár Miklós által felvetett gondolat) a nacionalizmus és a rasszizmus különbségének vizsgálata. Lényeges kérdésnek tartom, hogy nemzetállamról, vagy demokratikus nemzetállamról beszélünk-e. *A kérdés: lehet-e azt az államot nemzetállamnak hívni, amely nem demokratikus?* A globalizáció valóban rejt magában tényleges veszélyeket. A jobb szélén láthatóan van egy fajta (jogosult vagy jogosulatlan) félelem a globalizációtól. Jellemző rá a folyamat demónizált felfogása, amely egyben mitológikus, sajtóságosan csodaelvű szembeszegülés hatássosságra esküszik. A be- és elzárkózást, a kirekesztést hirdeti, egyedülvalóságunk keservét fogalmazza meg (újra).

Úgy gondolom, hogy ki kellene jelölnünk azokat a mezsgyéket, amelyek mentén a baloldal elhatárolja magát a félelem és a magyar különösség tudat-diktálta ellenségképtől. Egyáltalán: meg kellene kísérelnünk az egyszerre kishitű és nagyralátó nemzettudat racionális kritikáját. *Azt kellene másokkal megértetnünk, hogy az integrálódó nemzetállamok lehetnek a globalizációs veszélyek elhárításának letéteményesei.*

Ehhez azonban a szocialista pártnak fel kell vetnie a maga számára ezeket a kérdéseket. Végig kellene gondolnia azokat, mert e nélkül képtelenség konzekvens politikát folytatni. Mindannyian érzékeljük, hogy ma az egész társadalomban jelen van egy iszonyúan türelmetlen *cigányellenes hangulat* és vele szemben nem hangzik el a politikánkat is kifejező kontra-érvelés. Sokan látják úgy közöttünk: ha határozottan állást foglalnánk ilyen és ehhez hasonló kérdésekben (említhetném még a politikai katolicizmust, vagy szélesebb értelemben az egyházak politikai szerepvállalásának megítélését is), akkor elveszítenék a társadalom bizonyos rétegeinek a rokonszenvét és ez a hatalom megszerzése vagy megtartása szempontjából veszélyes lenne. Ezzel szemben meggyőződésem: nem tartható tovább, hogy számításból, hatalomtechnikai megfontolásból ne fogalmazzuk meg álláspontunkat. Törekvéseink lényege: az európai integrációnak feltétlen igenlése és az ezt szolgáló politikai gyakorlat követeli ezt tőlünk. (Szemben az e tekintetben nagyon is ambivalens kormányzati politikával.)

Szeretném még felvetni a korszerű nemzettudat közgondolkodásba való „bevitelének” ügyét. Sokak szerint ehhez elegendő „tisztá” elveket megfogalmazni. Azok majd „behatolnak

Keletről Nyugatra Európa közepén

az emberek agyába”, áthatják és megváltoztatják a közfelfogást. Szerintem ez egy olyan illúzió, amely megelőző ideologikus múltunkra volt jellemző, annak továbbélése. Nem ártana, ha ennek tudatában lennénk, mert a „nevelés” hatásosságának a legfontosabb előfeltétele – a lehetőségei korlátozottságának ismerete.

Tamás Gáspár Miklós:

Nagyon sokan elfelejtik, hogy Magyarországon nem túl heves a nemzeti érzésnek egyetlen igazi próbaköve van, amin eldől, hogy van-e vagy nincs: a közösség érdekében való áldozatvállalásra való hajlandóság. *Egy olyan országban nem létezik patriotizmus, ahol az emberek jelentős többsége adóelkerülő magatartást folytat.* Az állammal szembeni törvénytisztelet az egyetlen igazi patrióta magatartás, amely a képviseleti demokráciában megfogalmazódhat valaki számára. Nálunk a törvénytisztelet nemcsak hogy nem nagyon érvényesül, hanem nincs is igazán becsülete. Egy cikkemben kifejtettem, hogy adót fizetni kötelesség. Erre az *Élet és Irodalom* vezércikkében felháborodva tették fel a kérdést, hogyan lehet így beszélni, hiszen az adók magasak.

A rasszizmusnak semmi köze az erős nemzeti érzéshez, az az önzésnek egy formája, erőteljesen ellentmond annak. Egy igazi patrióta abból indul ki, hogy honfitársai méltóságot és megbecsülést érdemelnek, hiszen ő, mint egy politikai közösség tagja, szintén igényt tarthat a méltóságra. Hipotetikusan ezt a méltóságot adja meg mindenki másnak.

A mai modern ifjúság jobban szereti a magyar népzene, és egyáltalán a népi kultúrát, mint bármelyik megelőző nemzedék. A fiatalok között már megvan egy mindenféle komplexustól, bűntudattól, sovínizmustól mentes egészséges normális viszonyulás magyarságunkhoz, egyáltalán nem olyan tragikus a helyzet, mint ahogy többen mondják. A fiatal nemzedék számára annak a zsákmányszerző magatartásnak a kiterjesztése, hogy ki az igazi jó hazafi és ki a nemzeti érzésű, enyhén szólva megmosolyogtató. A kisebbségi értelmiségnek Erdélyben és Szlovákiában az ásatag, a régi fajta román és szlovák nacionalizmussal vetélkedő magatartása az ottani fiatal nemzedéket is végtelenül untatja. Kolozsváron azt tapasztalom, hogy a fiatalok nem olvasnak erdélyi magyar sajtót, mert az gyenge. Rendkívül érdekes, sokszínű kulturális élet bontakozott ki Romániában, ami sokkal vonzóbb a magyar értelmiség, fiatalság számára, mint az állandó tánccsoportos „kisebbségi önazonosság-erősítő dögunalom”.

Lehet azt mondani, hogy milyen sikerrel mennek a jobboldali politikusok Erdélybe ugyanazon negyven ember előtt szerepelni, amely negyven embernek semmiféle befolyása nincs a magyarság gondolkodására. Nagyon érdekes, sokszínű, sok szempontból viszont rendkívül ijesztő világ van ott kibontakozóban. Szerintem a magyarságnak egyfajta regionalizációja megy végbe. A magyarok inkább ott maradnak a maguk erős nemzeti öntudatával együtt. Magyarországot rendkívül unalmasnak és érdektelennek találják, az érdeklődésük Bukarest felé fordul.

Van egy általános hibája a tág értelemben vett baloldal megközelítésének a jelenlegi szélsőjobboldali problematikával kapcsolatban: a magyar szélsőjobboldalt a MIÉP-pel azonosítja. Ez nem helytálló, már csak szervezeti okokból sem. A legfeltűnőbb, hogy a mai magyar szélsőjobboldali publicisták és véleményvezérek nem a MIÉP-hez tartoznak, ezek a Fideszhez állnak közel. Tehát a szélsőjobboldal és a rasszizmus már régen nem csak a MIÉP-től árad. A Fidesz azért nem határolja el magát ettől a retorikától, mert saját magától kellenne elhatárolódnia. Mértékadó MDF-esek szerint már messze túl vagyunk azon, amit el lehetne fogadni, ugyanakkor őket nem engedik szóhoz jutni. *Komoly változás megy végbe a jobboldalon belül.* Az új szélsőjobboldali magatartás nem a nacionalizmus magyar hagyományának a folytatása, hanem sokkal inkább egy új „eurorasszizmus”. Ezzel szemben Csurka bizonyos értelemben folytatja a magyar szélsőjobboldali nacionalizmus egyes tradícióit. Bár egyre kevésbé képes a modernizációra, rájött arra, hogy *az irredentizmus nem népszerű.* A felmérésekből tudjuk, hogy 2 % alatt volt az irredenta eszmékkel rokonszenvezők száma. Ezzel szemben a bevándorlókkel és a cigányokkal szembeni negatív attitűd nagyon népszerű, ezt viszont nem lehet a hagyományos magyar nacionalizmussal összeegyeztetni. Annak a fajta szélsőséges antiszemita retorikának, ami a jobboldali sajtóban folyik, semmi köze a hagyományos magyar nacionalista tradícióhoz. Ez nem elégíti ki a hagyományos jobboldali pártok híveit, viszont generációs szempontból elfogadható a Fidesz bázisa számára. *Lovas és Bayer az amerikai és angol szélsőjobboldali orgánumból az Interneten keresztül mérítik eszméit. Ennek semmiféle magyar specifikuma nincsen, megfelel viszont sok magyar egyetemista igényének, aki őszintén és hangosan rasszista.* Ez a politizáló egyetemista réteg ugyan ma még kisebbség az egyetemeken, de ennek a kisebbségnek a többsége erőteljesen szélsőjobboldali rasszista, és ez eléggé félelmetes. Ahogy Horn Gyula mondta az európai integrációval kapcsolatban, ez nagyon megijeszti a nyugati diplomáciai és szellemi köröket. Egyre hangosabban vetődik fel az általam ismert, bár politikai befolyás nélküli társaságokban, hogy miért is kell nekik ezt a „haideres”, „orbános” bandát bevinni Európába, ahol az csak bajt fog okozni. Ahogy egy francia szocialista politikus fogalmazott, semmi szükségük arra, hogy bevigyenek egy lengyel, egy cseh, egy szlovén vagy egy magyar kontingentet az Európai Parlamentbe, ahol azok majd minden haladó szociális és emberi jogi előterjesztést le fognak szavazni. Szerinte nagy hiba volt a felvétel gondolatát is felvetni. Nem mintha a bővítés nem járna nagyon sok előnnyel Európa számára is, csak egyszerűen a jelenlegi politikai összetétel, a politikai elit olyan Kelet-Európában, ami teljes mértékben azt erősíti, amit ők a legjobban gyűlölnék. Azt javaslom, hogy sokkal öntudatosabban vállaljuk és terjesszük a demokráciát és annak eszméit. A demokratikus nemzeti érzület terjesztése idegesíti a legjobban a jobboldalt. Amit a jelenlegi kormány képvisel, az egyfelől egy erőteljes hatalmi mámor, másfelől pedig egy rendkívül erőteljes etnicista, rasszista rendszer előképe. A kormánykörök a legfontosabbnak azt tartják, hogy alakuljon ki Magyarországon egy normális, szavatartó középosztály. Úgy azonban nem fog kialakulni, hogy a polgári értékek hirdetői világossá teszik: amire ők fő társadalomszervező erőként gondolnak, az az

Keletről Nyugatra Európa közepén

antiszemitizmus. Ez elriasztja azokat az embereket, akik hajlandók lettek volna morálisan befektetni egy új középosztályos ethoszba.

Összefoglalásként annyit szeretnék mondani, hogy szerintem abba kellene hagyni a hagyományos kurucos függetlenségi nacionalizmussal folytatott fantomküzdelmet, mert amennyiben ez még működik, ez inkább szövetséges lehetne, mint ellenfél. Itt sokkal komolyabb ellenfelek vannak: sokkal fiatalabbak, energikusabbak, és nagy bennük a szenvedély. Ez pedig elég komoly veszély.

Horn Gyula:

Egyetértek azzal a megállapítással, miszerint folyik a szélsőjobb legitimálása, az, hogy kormányzati tényezővé válik a szélsőjobboldal, egy önmagát erősítő, gerjesztő folyamattá válik. Ez nagy veszély, mert a magyarországi tapasztalatok azt mutatják, hogy egyre többen szavaznak arra, akitől remélhetnek is valamit: nemcsak a különböző nézetek hangoztatását, hanem az érdekeik konkrét képviselését. Minden, ami Magyarországon imázs építés címén zajlik, nem más, mint legitimálása mindazoknak, akik ennek a kormánynak a politikáját segítik, függetlenül attól, hogy szélsőjobboldaliakról van-e szó, vagy sem.

Szélsőbaloldali veszély szerintem nincs, azt viszont érdemesnek tartom fölvetni a tanulmányban, hogy milyen nemzetközi követelmények fogalmazódnak meg Magyarországgal szemben nemcsak az integrációval, a globalizációval kapcsolatban, hanem – egyáltalán, és mennyiben vannak ezek összhangban a mi nemzeti érdekeinkkel. Tapasztalom, hogy nagyon sokan nem ismerik, nem értik ezeket a dolgokat. Nagyon fontos dolog, amit többen is érintettek, a „hogyan tovább?” kérdése. Ez nem elsősorban pártügy, hanem kapcsolatos mindazzal, ami az országban az utóbbi években történt. Szervezhetnénk például egy Magyarország 2000 programot nem a jobboldali, hamis küldetéstudat szempontjából megközelítve. Készítenünk kellene egy *akcióprogramot*, mert mindennek, ami itt elhangzik, elsősorban akkor van értelme, ha – régi kifejezéssel élve – anyagi erővé válik. *Mindent elönt a jobboldali propaganda*, ezzel szemben alig hangzik valami a szocialisták oldaláról. Nagyon sokszor egyszerűen nem válaszolunk a legkülönbözőbb retrográd jelenségekre, megnyilvánulásokra. Ebben az értelemben közel állunk a Fideszhez, hiszen a legnagyobb kormánypárt is azt a politikát követi, hogy ami őt nem érdekli, az nem is létezik. Az akcióprogramnak tartalmaznia kellene azokat az üzeneteket, amely mentén a következő 12 év során a Szocialista Párt tevékenykedni akar.

Végül még egy megjegyzés: nem tudom elviselni, hogy a legkülönbözőbb nemzetközi tanácskozásokon – elsősorban az amerikaiak – úgy emlegetnek bennünket, mint posztkommunista államot. Számomra ez mindig pejoratív értelemmel bír, főleg tíz évvel a rendszerváltás után. Kénytelen voltam egy ízben úgy fogalmazni, hogy ha tovább folytatják a posztkommunistázást, *azt fogom mondani az Egyesült Államokra, hogy „a volt rabszolgatartó állam”*. Ezt csak azért jegyzem meg, hogy sokkal jobban hangzik, ha új demokráciaként emlegetnek bennünket.

Tabajdi Csaba:

A vitából néhány dolgot szeretnék kiemelni. Nekünk egy alternatív koncepciót kell nem reflektálva, nem defenzív módon megfogalmaznunk. Saját értékeinkből kell kiindulnunk. A dilemma persze nagyon nagy, ezt legszembetűnőbben Kiss Gábor fogalmazta meg: hogyan fogalmazzuk meg a globalizációval és az integrációval kapcsolatos kritikánkat úgy, hogy az ne mosódjon össze a Fidessel és annak sanda nacionalista kis játékaival. Az EU integrációval kapcsolatban az első másfél évben visszafogták magukat. Amikor azonban látták, hogy Brüsszel és az Európai Unió sajnálatos módon még csak perspektívát sem ad a csatlakozás pontos idejét illetően, elkezdtek propagálni kvázi-euroskeptista álláspontjukat. Sajnos ezt minden különösebb kockázat nélkül megtehetik, hiszen ilyen körülmények között nem könnyű az európai integráció pártján állni. Nekünk azt kell hangsúlyoznunk, hogy őket csak egy dolog érdekli: a hatalom! Ennek érdekében azért építenek a szélsőjobbra, mert a „haideri” konstrukciót szeretnék megvalósítani 2002-ben, vagy ha erre nincs is szükség, a széles értelemben vett baloldal legyőzéséhez igényt tartanak a MIÉP szavazótáborára.

Nekünk egyszerre kell demokratikus patriotának és nagyon következetesen rasszizmusellenesnek, vagy pozitívan fogalmazva – többszörös értelemben – kisebbségbarátnak lennünk. *Csak akkor tudunk patrióták lenni, ha következetesen fellépünk mindennemű rasszizmussal szemben.* Ha magyarországi kisebbség lennénk, engem zavarna a jelenlegi kormány magyarokodása, a címkézés, a társadalom megosztása. *Nincs ma kisebbségbarát környezet Magyarországon.* Ahol így méricskélnek, stigmatizálják, címkézik az embereket, ott a kisebbségek is el fognak bátortalanodni. Mert ha a nála sokkal erősebbek, a szocialisták, a legnagyobb ellenzéki párt állandóan és visszatérően a gyűlöletbeszédben szerepelhet, akkor ők sem merik majd felemelni a szavukat, főleg ha még negatív történelmi tapasztalataik is vannak.

Több dologgal vitatkoznék. Például László Domonkos azon kitételével, hogy a magyar gyerekek nem tanulják meg a magyar történelmet. Szerintem ez így túlságosan sarkított. A Köteles Lajos által elmondottakból nem tudom elfogadni, hogy a nemzeti érzés az egyetlen és legfőbb szolidaritás érték. Nem tudok alá-fölérendeltséget tenni társadalmi szolidaritások, a szegények, elesettek iránti szolidaritás és a nemzeti szolidaritás között. *Annak számára ugyanis nem mond semmit a nemzeti érzés, akinek napi megélhetési gondjai vannak,* vagy ahol a gyerekeknek nincs továbbtanulási perspektívája, felemelkedési lehetősége.

Gazsó Ferencnek volt egy nagyon fontos felmérése, miszerint '90-ben, és '94-ben nem játszott szerepet a nemzeti elkötelezettség, a nemzeti értékrend a választásokon, '98-ban viszont már – igen, és azóta ez a trend érvényes. Eszerint a szavazók 10–20 %-ánál nagyon fontos a nemzeti értékeltség, vagy a patriotizmus. Ennek a 10–20 %-nak a 60 %-a még nem döntötte el, hogy hova fog szavazni. Ez el kell, hogy gondolkodtasson bennünket! A magyarkodó, rasszizmusba hajló vagy eurorasszizmusból táplálkozó üzletpolitikával szemben egy teljesítményelvű magyar demokratikus patriotizmust kell fölmutatnunk!

Ami az ifjúságot illeti, nekem az egyetemisták körében nagyon jók a tapasztalataim. Ők

Keletről Nyugatra Európa közepén

européerek, nyelveket beszélnek, és nincsenek meg azok a korlátaik, amelyek a mi generációnkban még elevenen élnek. Más kérdés persze, hogy most a *sikerre ítélt* egyetemistákról beszélünk. Nincsenek pontos ismereteink arról, hogy a munkásfiatalok hogyan gondolkodnak, a vesztesek körében milyen gondolatok fogalmazódnak meg, de amennyire van rálátásom, ott sem tapasztalatom azt, hogy annyira magukkal hoznák ezeket a problémákat. Van tehát egy *komoly nemzedéki váltás*. Azt szoktam mondani, hogy ők az európai integrációs nemzedék. Egyetértek Tamás Gáspárral, hogy jelentős részük tényleg megmosolyogja a Fidesz magyarkodását, mert érzi, hogy ez a magatartás rontja az ő személyes esélyeiket is az európai integrációban.

Több dologra szeretnék még reagálni. Az egyik Varga Lajos Kádár-korszak kritikája. Ebben a változatban nincs benne, de mindenképpen le akarom írni akár provokatív céllal is, hogy hálásak lehetünk a Kádár-korszaknak nemzeti nihilizmusáért, közömbösségéért. Mi lenne itt a Kárpát-medencében, ha akkor a heveny román, szlovák nacionalizmussal egy heveny magyar nacionalizmus ütközik, ha egy „Meciar-kormányunk” lett volna! Ezzel nem felmenteni akarom a Kádár-korszakot, csak pusztán szerettem volna jelezni, hogy abban, hogy a Kádár-korszak értékrendjében a megélhetés, az életminőség, az életszínvonal vált a legfőbb értéké, és nem a nemzeti legitimitáció, bizony sok pozitívum is van. *Egy teljesítményelvű, európai versenyre rákényszerített országban a nemzettudatot csak a teljesítményre építhetjük*. Nemcsak abban van komparatív előnyünk a szomszédokkal szemben, hogy hol tartunk az integrációra való érettségben, hanem e tekintetben is. Mennyivel fontosabb az átlag román, átlag szlovák életében ez a manipulált nacionalizmus, vagy nemzeti érzés, mint az átlag magyar életében. Ugyanakkor azt sem téveszthetjük szem elől, hogy a MIÉP és a jobboldal éppen azért tud rájátszani erre a dologra, mert a Kádár-korszaknak volt egy súlyos hiányossága. Ezért van az is, hogy a határon túli magyarok számára mi MSZP-s politikusok kvázikomunisták vagyunk. Bár a mi kisebbségpolitikánk is megjelenik reális alternatívaként egy szűk rétegben, a hangadó elit, – Tőkés és Duray – szemében mi tulajdonképpen hazaárulók és nemzetietlenek vagyunk. Erre persze rögtön hozzá kell tennünk, hogy kell-e, érdemes-e kísérletezni, hiszen ezeknek az embereknek az számára mi úgymint nemzetietlenek leszünk!? Ez megint a defetizmus problémaköréhez kanyarodik vissza.

Végezetül egy gondolat, amit Köteles Lajos szerintem nagyon félreértett. Ez a Megbékélesi Nyilatkozat nem bocsánatkérés, hanem ebben rejlik a magyar államiság minimuma. Orbán Viktor úgy mondja el a Parlamentben a beszédét, mintha Trianon után is lettek volna nagy számban kisebbségeink. A szlovák és a horvát kezdetektől fogva társnemzet volt, de ha a 18. századtól nézzük a magyar államiságot, abban legalább öt társnemzet van: a szlovák, a horvát, a román, a német és a szerb. Társnemzetek abban az értelemben, ahogyan mi szeretnénk, hogy a Felvidéken, vagy Romániában társnemzet legyen a magyar. A többire mondjuk azt, hogy kisebbség. Orbán úgy megy el Szarvasra a millenniumi zászlót átadni, hogy azt a tényt elfelejti, hogy ezt a várost a szlovákok alapították. Nekünk ezekre a megnyilvánulásokra minden esetben reagálnunk kell! Nagyon sajnálom, hogy *Trianon kapcsán csak az SZDSZ-nek jutott eszébe, hogy nyilatkozzon, a Szocialista Pártnak pedig nem*.